

Het Hogere, dat is bij ons: veel hemel en weinig aarde. In de Verenigde Staten is het omgekeerd. De camera van Carl De Keyzer en het Theater van de Religie.

RON KAAL

God loves you

Kinderen en ouders tijdens het optreden van de 'bodybuilders voor Christus', Dallas, maart 1991

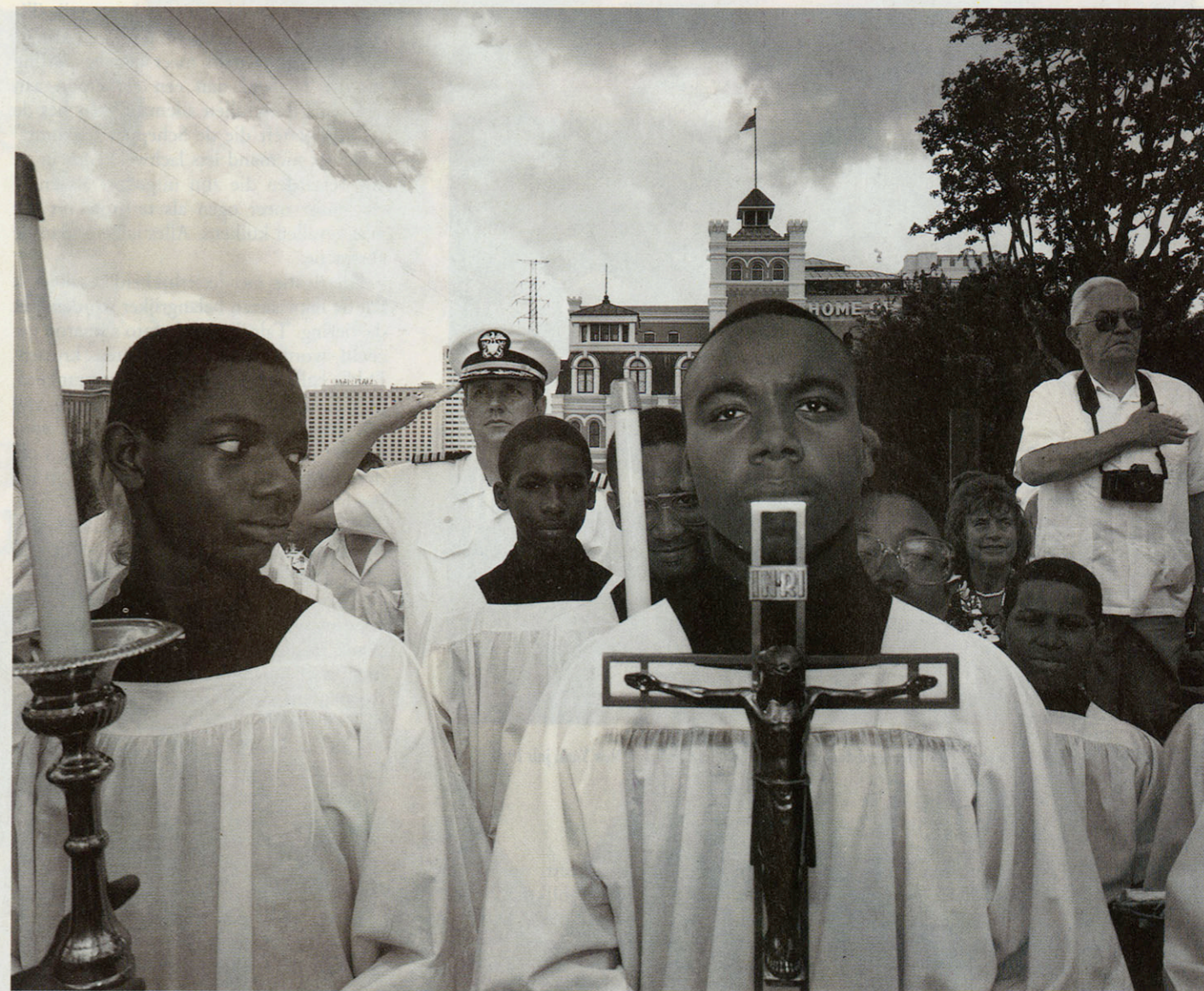

In 1831 bezoekt een jonge Fransman de Verenigde Staten. Alexis de Tocqueville bekijkt de Nieuwe Wereld met de blik van een antropoloog en noteert in zijn beroemd geworden reisverslag de verschillen met het Oude Europa. Zoals: „De sekten die in de Verenigde Staten bestaan zijn ontelbaar. Ze verschillen allemaal waar het de eerbied betreft die de Schepper toekomt; maar ze stemmen allemaal overeen waar het de plichten betreft van mens tot mens. Elke sekte vereert de Godheid op zijn eigen wijze, maar alle sekten prediken dezelfde morele wet uit naam van God. Hoewel het van het allergrootste belang is voor de mens, als individu, dat zijn religie waar is, is dat niet zo voor de maatschappij. De maatschappij heeft geen toekomstig leven om op te hopen of voor te vrezen; en aangenomen dat de burgers een religie belijden, dan is de specifieke doctrine van die religie van weinig betekenis voor haar belangen. Daarbij maken alle sekten in de Verenigde Staten deel uit van de grote eenheid van het Christendom, en de Christelijke moraal is overal dezelfde.”

Anderhalve eeuw later doet een andere

Europeaan, de Belg Carl De Keyzer, die reis nog eens over. Hij fotografeert wat Tocqueville al zag: de ontelbare varianten van het christendom, van de *Church Universal and Triumphant* tot de *Church of God of Prophecy*, van *Father Divine* tot de *Sons of God*. Maar hij fotografeert nog iets anders: de alledaagsheid. Op deze foto's zijn kerken — de musea van de religie — afwezig. Het belijden gebeurt in de open lucht, zij het zwembad of stadion, en als het binnenshuis gebeurt, dan in zaaltjes waarin niets de functie verraadt. Het Hogere verschijnt hier in de gedaante van het banale.

De Keyzer noemde zijn boek *God inc.*, de besloten vennootschap God. Hij mag dan dood zijn of afwezig, in Zijn naam worden goede zaken gedaan. De bijeen-

'God bless America' (inzegening van de Mississippi-rivier, New Orleans, mei 1990)

komsten op de foto's zijn niet zelden fondswervingen; wie straks gered wil worden, betaalt nu. De kassa voor het hierna maals staat in het heden.

„Elke sekte vereert de Godheid op zijn eigen wijze,” schreef Tocqueville en De Keyzer laat zien hoe. Van de zwarte voorganger, een Sammy Davis jr in wit showpak, tot de alternatieve Hell's Angels, Sons of God, van de Grieks Orthodoxe Kerk tot de Ku Klux Klan, van de Heiligen der Laatste Dagen tot de Pinkstergemeenschap.

Het Hogere, dat is bij ons: veel hemel en weinig aarde. In de Verenigde Staten is dat omgekeerd, het hoort bij het leven van alledag; religie is een *commodity*, te koop als elk ander produkt. Naar het schijnt begon Billy Graham ooit een preek met de mededeling: „Ik kan u vertellen dat God leeft omdat ik hem vanmorgen nog heb gespro-

ken.” Dit ongetwijfeld uitgesproken op de toon van iemand die beschikt over Zijn geheime telefoonnummer.

Die benadering van het Hogere verschilt niet veel van de wijze waarop Amerikaanse komieken dat thema behandelen. „*The good news is that Jesus is coming back*,” zei Bob Hope. „*The bad news is that he's really pissed off*.” Het is een vertoon van huise-lijkheid, waarin geen onderscheid wordt gemaakt tussen het sacrale en het seculiere.

Uit een lijst van 'drieduizendvijfhonderd' religieuze organisaties schreef De Keyzer er zeshonderd aan. Ruim een jaar reisde hij door de Verenigde Staten, van kust tot kust en van zuid tot noord. De zeventig foto's in het boek vormen zijn selectie van wat hij zag.

Waar was hij op uit?

De tekst in het boek geeft daar geen ant-

woord op. Gedetailleerd wordt verslag gedaan van het Wie, Wat, Waar, Wanneer en Hoe, niet van het Waarom. De tekst is het equivalent van een foto: een registratie, geen interpretatie.

Rest het beeld.

Elke foto is een combinatie van hoofd- en bijzaken. Hoofdzaak is wat nominaal de gebeurtenis is: de voorganger preekt; de bekeerling wordt gedoopt. Bijzaken zijn dan de reacties van de toeschouwers, en daarbinnen weer de details: het jongetje dat gaapt, het meisje dat meer aandacht heeft voor de fotograaf dan voor de predikant. De Keyzer treedt hier niet op als officiële verslaggever van de gebeurtenissen; hij is niet in dienst van de organisatie. De fotograaf is buitenstaander, hij is niet uit op regelmaat, maar op verstoring van het patroon.

De foto's doen soms denken aan het

Publiek bij het Hill Camorrah-spektakel, georganiseerd door de Mormoonse kerk, Palmyra/New York, juli 1990

werk van Robert Frank, ook een Europeaan die Amerika in kaart heeft gebracht. Dezelfde bijna achteloze composities, waarin hoofden wegdraaien en handen op de voorgrond verschijnen, maar er is een verschil. De foto's van Frank hebben altijd iets verstolens; hij is een kiekjesdief. De Keyzer heeft met twee woorden om zijn beelden gevraagd. Niemand is betrap, de camera wordt zorgvuldig in de gaten gehouden.

„Men kan in redelijkheid aannemen,” schreef Tocqueville, „dat een zekere hoeveelheid Amerikanen meer uit gewoonte dan uit overtuiging gelooft. In de Verenigde Staten is de opperste autoriteit religieus, en als gevolg daarvan zal hypocrisie gewoon zijn; maar er is geen land ter wereld waar het Christelijk geloof een grotere invloed uitoefent over de ziel der mensen dan in Amerika; en er bestaat geen beter bewijs van zijn nuttigheid en van zijn overeenstemming met de menselijke natuur dan dat zijn invloed nadrukkelijk gevoeld wordt op de meest verlichte en vrije natie op aarde.”

Is er iets wat de gelovigen op deze foto's kenmerkt? Extase misschien? Vroomheid? Domheid? Nee, wat treft is veelal de lege blik, de neutraliteit van iemand die iets koopt. Alleen kinderen ontsnappen aan de sfeer. Zij onttrekken zich aan de verplich-

tingen: verveling domineert, soms anarchisme, vaak een andere blikrichting. De camera is een welkome diversie; de aanwezigheid van de fotograaf verandert de gebeurtenis. De aandacht is niet *daar*, maar *hier*.

Religie in Amerika is vooral: theater. De *revivalists* hanteren het repertoire van de *travelling salesmen*; al is de verkoop van Dokter Doxy's Elixer dan vervangen door die van het Hiernamaals, de garantie is dezelfde. Ook de geloofsbeleving gebeurt theatraal: de hand heven, aan het hoofd of op het hart, de blik omhoog gericht of de ogen juist stijf gesloten. En daar doorheen, de gang van het dagelijks leven. Niet het jongetje dat bidt, maar het kind dat op tafel ligt steelt de scène. Niet de devotie van de gemeente valt op, maar de hand die potloden en schriftjes omklemt. Niet de massaliteit van de gebeurtenis domineert, maar de banaliteit van de kleding.

Hoe stelt men zich Jezus voor? Ook daar bestaat een foto van. Vier dames op rij met alle vier een 'foto' van hun held: Jezus als een viriele man, precies de acteur die men in Hollywood zou *casten*.

Vaak is er daadwerkelijk sprake van theater. De kruisiging wordt nagespeeld met Romeinen en christenen, of de Hemelvaart met hijsmachines en harnassen.

Met satanisch masochisme laten vrijwilligers zich aan het kruis binden, ook al lijkt de blote dikke man meer een bespoting van de Heiland dan een eerbetoon aan hem. „Ze verschillen allemaal waar het de eerbied betreft die de Schepper toekomt.” Ook ziet niemand iets lachwekkends in de vijf bejaarden die zijn uitgedost als engelen, maar meer ogen als te grote uit het nest gevallen kuikens. Alles is beter dan de abstractie.

Die fixatie met letterlijkheid maakt ook dat de rekwisieten belangrijker worden dan de viering. Talrijk zijn de foto's waarop gezeld wordt met grote houten kruisen. Dikke balken met zware bouten verankerd, of — ontroerend — met haakjes als van een keukendeur, zodat de dwarsbalk voor vervoer eenvoudig gedemonteerd kan worden. En alsof dat nog niet genoeg is, wordt het hout voorzien van opschriften (*Repent; In God we trust*), of — triomf der techniek — van een lichtkrant die de boodschap voorbij laat flitsen: „*God loves you*”.

Geloof + techniek = Amerika.

Soms smokkelt De Keyzer. We zien dan geen religieuze bijeenkomst, maar een luchtvaartshow, of de thuiskomst van de troepen uit de Golfoorlog. Verschil is er niet: dezelfde blikken en dezelfde gebaren. De foto's onderstrepen Tocquevilles stelling dat nergens ter wereld het dagelijks leven zo doordrenkt is van religie als in de Verenigde Staten. Religie is hier gelijk aan nationalisme: *God bless America*. Elke oorlog is ook een heilige oorlog.

Misschien de beste foto, niet de mooiste, niet de opvallendste, maar de *beste* foto, het beeld waarin alles wat hierboven beschreven wordt samenvalt, is die van het koor van de Christian Drive In kerk, in Daytona Beach, Florida. In een groot panoramisch beeld op een dubbele pagina zien we rechts het in donkere habijten gehulde koor en links de organiste. Buiten onder stralend zonlicht wacht een verzameling limousines. Halverwege, op het breukvlak van licht en donker, zien we de voorganger in licht habijt die op het balkon stapt alsof hij het Beloofde Land betreedt. Het is een foto vol contrasten: licht/donker, buiten/binnen, metaal/textiel, tesamen beduiden ze: beloning/inspanning. Het illustreert de essentie van *the American way of religion*, zoals die ooit door een Amerikaanse evangelist is verwoord: „*Don't wait for pie in the sky when you die! Get yours now, with icecream on top!*” ■

Carl De Keyzer: *God Inc.* Focus, f 75.-.
Expositie in het Museum voor Hedendaagse Kunst,
Gent. Tot 19 april.